

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Flatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 30 Mayıs, 1929

Sayı: 131

Musahabe:

BİBLİOMANİE

Kitapları ve kütüphanesi olmak, okumak haddizatında pek tabii birşeydir. Hatta medenî bir insan için bunlar mutlak bir ihtiyaçtır. Fakat bazıları da vardır ki onların bütün ihtirasları kitap toplamaktan ibarettir. Bunlar ya hiç okumazlar veyahut pek az okurlar. İşte bu adamlara «bibliomane», ve ruhî bir hastalık olan ihtiraslarına da «bibliomanie» derler. Türlü türlü bibliomane'lere tesadüf edilir: kimi müzehhep ciltli kitaplara meraklıdır, kütüphanesini bunlarla süsler.. Kimi nüshası nadir eserlere düşkündür, bunları toplamakla meşgul olur.. Kimi daha azgındır, hangi kitap olursa olsun alır, bunların evleri kitap meşheridir. Bir garp muharririnin dediği gibi: «Hakikî mütaleaya heveskâr bir bibliomane'a pek nadir tesadüf edilir.»

Bibliomanie ile iştigal eden mütetebbiler meşhur İskenderiye kütüphanesinin sırf bir «vanité royale: hükümdar nahveti» ile meydana geldiğini söylüyorlar ki, memleketimizdeki «Selâtin Kütüphaneleri» de bu noktâna zarteyit eden misallerdendir: işte bu kabîl kütüphanelerin en zenginlerinden «Ayasofya Kütüphanesi». Bu kütüphaneyi Birinci Mahmut tesis etmiştir. Muhtelif ilimlere ait dek kıymetli, ve bazan pek nadir

eserlere malik olan bu kütüphane, muayyen bir gayeye göre meydana gelmemiş olduğu için hiçbir ihtiyacı, hatta basit ve nakâfi bir surette bile tatmin edemez. Bu kütüphanenin içinde Yavuzun, Çaldıran muharebesi üzerine İran, dan ve Mısır seferi münasebetile Mısır, dan getirmiş olduğu kitaplardan başka ölen ve katledilen vezirlerden müsadere edilen müellefata, kütüphanenin tesisi hasebile Birinci Mahmut devri ricalinin hediye ettiği eserlere kadar rasgele toplanmış türlü kitaplar vardır. O zaman için birinci derecede lâzım olan bir eser bazan yoktur da ikinci derecede bir kitabın meselâ beş altı, hatta bazan on beş yirmi nüshası vardır. Nuruosmaniye Kütüphanesi de böyledir: Üçüncü Osman, selefi Birinci Mahmudun hazırladığı, tescil ettirdiği kitapların üzerine kâğıt yapıştırarak kendi mührünü bastırmıştır ki mevcut kitaplardan birçoğunun ilk yapırları aydınlığa tutulunca alttaki ilk tescil ve mühür görülür.

Nihayet kitaplarını millete terkettiği için, ismini hayr ile yadetmeğe mecbur olduğumuz kitap meraklısı meşhur bir zatın tuhaf bir hareketini bilvesile öğrenmiştim. Şöyle ki bu zat kitaplarını vakfettikten sonra

kütüphanesine tahsis edilen yere başka kütüphaneler de getirilmişti. Nadir nüshaların kendi kütüphanesinde bulunmasından derin ve ihtiraslı bir zevk duyan bu zat aynı yerdeki diğer kütüphanelerdeki bazı eserleri kendi kütüphanesine nakletmiş ve kendi mührü ile mühürlemiştir. Bu hareketinin kendine maddî bir nef'i yoktu, çünkü kütüphanesi artık milletin malı idi, fakat sırf «bibliomanique» bir ihtirasla bunu yapmış oldu; Allah rahmet etsin.

Şu bahis vesilesile kitap ve mütalea meraklıları arasındaki gayritabiilere «manie de la lecture: okumak manisi» ne müptelâ olanlara da temas etmek istiyorum:

Bir kısım insanlar vardır ki sırf okumak için okurlar; okumak onların ruhunda sönmez ve gayesiz bir hırsdır. Bu adamlar ne tettebbü için, ne tafahhus için, ne yorgunluk almak, dinlenmek için, ne eğlenmek için - hulâsa tabii bir ihtiyaç için - okumazlar. Bunlarda okumak hiçbir maksada maşruf olmıyan bir itiyattır. Çok okurlar, herşey o kurlar. Bütün neşriyat-ilmî olsun, felsefî olsun, edebî olsun fennî olsun, bu adamların mütalea sahasına dahildir. Gazete meraklılarını da bu idada sokmalıdır: sabahleyin bütün gazeteleri alıp akşama kadar

Fikir hayatımız :

Tarihin İktisadî Tefsiri

Cemiyeti maddî bir Prensipe istinat ettirerek izah eden telâkkiler arasında «iktisatçılık = économi-sme» en umumî bir şekil olmak üzere gözükmemektedir. Bn cihetten ingiliz (Buckle)-den başlayarak (Le Play)-yin coğrafi iktisatçılığına ve hatta doğrudan doğruya beşerî coğrafyaya gelinceye kadar, iktisatçılık, daima, insanların üzerinde az veya çok maddî add-olunabilecek bir takım unsurların mütenevvi şekillerde tesirlerini araştırmağı ve cemiyet hayatının ancak böyle bir tefekkür tarzile izah olunabileceğini kabul eder.

Avrupa fikir cereyanları arasında muhtelif isimlerle meşhur olan bu muhtelif nevide maddeci telâkkileri, en umumî bir tabir ile, «tarihin iktisadî tefsiri», yahut, «iktisatçılık» ismi altında toplamak mümkündür, kanaatindeyiz.

İktisatçılığın, bizde, en sistematik müdafilerinden biri olmak üzere, «Meslek» mecmuasının müessisi Muhiddin Beydir. Bu makale muharririnin de iştirâk ettiği küçük bir zümrenin başında, Muhiddin Bey, (Marks)'ın tarihî maddeciliğinden kuvvetle tesir alarak, hatırası kolayca kaybolmayacağını tahmin ettiğim bir makale silsesi neşretti. Bu yazılar, Osmanlı-Türk tarihinin-

evsafını bundan evvelki makalelerimizde kaydettiğimiz tefekkür tarzına uygun bir şekilde yeni bir izahını veriyordu. (Marks)-ın sınıf nazariyesi, diğer iktisadî motifleri ile birlikte, bu izahın mekanizmesini teşkil ediyordu, «Kapu kulu» Muhiddin Beyin nazarında, tam manasile, bir sınıftır; ve her sınıf gibi, kapalı ve kendisine has bir hayat tarzına maliktir. «Kapu kulu»-nun lisanı, edebiyatı, dini, ila. vardır. Büyük Türk kitlesinin fevkında, idare makinesinin sahibi olan bu sınıfın geçirdiği hayat, Osmanlı tarihinin izahlı bir surette anlaşılması için bu gözle tetkiki icap eden ilk merhaledir.

Türk tarihi için iktisadî izah telâkkisinin ilk tatbik nümunesi olan bu yazılarda, bizi en çok alakadar eden cihet, bu telâkkinin felsefî kıymeti ve şumulüdür. Vakıa muhiddin Bey, bu fikirlerine sadece nazari bir mes'ele olmaktan daha fazla, içinde yaşadığımız hayat şartlarını anlamak ve hatta bunlar üzerinde müessir olmak maksadı ile vasıl olmuştur; Bu cihetten sarıh bir ameliye ihtiyacı, kendisini gizlemeksizin, nazariyeye rehberlik yapmıştır. Bu cihetten menşeleri iktisadî-maddî olan bu fikir ile tarihî maddecilik bir nevi amelî gayeye

varmak şeklinde sarıh bir müşaheret göstermektedirler. Bununla beraber doğrudan doğruya tarihî maddecilik ile Muhiddin beyin müdafaa ettiği tez arasında, hareket noktaları itibarile olmasa bile neticeler dolayısıyla büyük farklar vardır: O kadar ki, muhiddin Bey, izah mebedinde tarihî maddecilikle birleştiği halde, netice itibarile (Durkheim)'in kuvvetli epiritüalist telâkkisinin bu sahada vasıl olabileceği karara varmaktan çekinmemiştir. (Durkheim), «Division du travail social» eserinin ikinci tab'ına ilâve ettiği bir mukaddemede, meslekî zümreler üzerine müesses emniyet teşkilâtı teklifini ortaya atmıştı. Fransada esaslı bir inikâs vücade getirmeyen bu mukaddeme, başka memleketlerde bizzat hayat ve siyaset tecrübeleri etrafında, üzerinde uzun uzun tevekkuf edilen, hatta geniş bir edebiyata malik olan mühim bir içtimaî siyaset düsturunun ihtiva ediyordu: fakat ne olursa olsun, her halde tarihî maddeciliğe gıda veren cemiyet şeraitinin tevlit ettiği bir aksül-amel olmak üzere meslekî temsilciliğin gerek (Durkheim) da olduğu gibi epiritüalist bir mebededen, ve gerek Muhiddin Beyin verdiği misacdeki gibi meddeci bir hareket noktasından çıkması-

na dikkat etmek lâzımdır: onun için bu iki şeklin her ikisini de mebdeleri ile değil, belki hedefleriyle izah etmek kabildir.

(Durkheim), sınıf mücadelesini, yerine başka bir içtimâî fonksion koymak suretile bertaraf edilmesi lâzım gelen (anomizme) bir hadise addeder; «meslek» sayfalarında müdafaa edilen «meslekî temsil» sistemi içinde de «sınıf» bir vakıa olarak kabul edildiği halde, (sınıf)-ın, devlet bünyesini meslekî teşekküller etrafında tebellür ettirmek suretile ortadan kalkacağı ümidi gizli olarak yaşar.

Görülüyor ki, «kapu kulu» mefhumu içinde anlaşılan sınıf fikri ile meslekî temsil fikri, Muhiddin Beyin cemiyet telâkkisi dahilinde, spiritualist ve materialist mebdelere müstenit iki tefekkür tarzının bir nevi uzlaşmasına misal vermiş oluyor.

Böyle bir teşebbüsün zatî kıymeti hakkında, burada, şahsî hükümlerimizi kaydedecek değiliz; fakat fikrî büyük ilmî problemlerin temamilen mahallileştirilmesine dair verebileceğimiz ender nümunelerde bu teşebbüse işaret etmeği bir vazife addederiz.

Alelûmum tarih, milliyet ve millî tarih hakkında, memleketimizde intişar etmiş kanaatlere baştan başa muhalif bir istikamette yürüyen bu telâkki tarzı, ilk ortaya çıktığı zaman, kılâsik muharrirlerimizi ve mütefekkirlerimizi lüzumundan fazla taciz eden bir intıba bırakmıştı. Vakıa Muhiddin Bey' tarihçilerimize ve bilhassa millî tarihçilerimize, tarihi ve milleti, toprak üzerinde değil, belki boşlukta düşündüklerinden dolayı şiddetle hücum ediyordu; ona nazaran böyle bir tarih ve cemiyet telâkkisi, bize ancak

hayalî bir milliyetçilik hassasiyeti verir: fakat hayata, hakikî ve canlı hayata karşı gözlerimizi yumar. Merhum Ziya Beyin canlı bir halde ortaya attığı fikirlerin cansız cansız vücudu üzerinde hâlâ daha tarihi izah etmenin müşkülâtını Muhiddin Bey kadar kuvvetle gösteren başka bir mütefekkirimizi tanımıyorum.

Bu fikirler, bugün, şahsiyetini kaybetmeksizin mütefekkirlerimizin hiç olmazsa bir kısmı için müşterek mal olmuş mudur? Bu suale cevap vermenin pek mümkün olmadığını zannederim. Yalnız herhalde itimat edebiliriz ki, henüz yeni fikirlere karşı zekâsının kapılarını temamilen kapamamış olanlar için, bu suretle, spiritualist bir tarih telâkkisinin noksanları üzerinde düşünmek imkânı kazanılmış demektir.

MEHMET SERVET